

АНАЛІЗ

Проекту Закону “Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання розголошенню окремих відомостей у текстах судових рішень” (р.н. 7033-д) та

Проекту Закону “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення проведення судового засідання у разі неможливості його повного фіксування технічними засобами в умовах воєнного чи надзвичайного стану” (р.н. 8359).

Проект Закону р.н. 7033-д

У лютому 2022 року у Верховній Раді України були зареєстровані два Проекти Закону - “Про внесення змін до Закону України “Про доступ до судових рішень” щодо запобігання розголошенню відомостей досудового розслідування” (р.н. 7033) та альтернативний йому “Про внесення змін до Закону України “Про доступ до судових рішень” щодо запобігання розголошенню відомостей досудового розслідування” (р.н. 7033-1).

У січні 2023 року головний Комітет з питань правової політики, обговоривши положення обох законопроектів з урахуванням висловлених до них зауважень і пропозицій, дійшов висновку про необхідність певного доопрацювання законодавчого регулювання порушеного у законопроектах питання. З огляду на це Комітет з питань правової політики вирішив подати на розгляд Верховної Ради України проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання розголошенню окремих відомостей у текстах судових рішень, підготовлений народними депутатами України – членами Комітету.

13 січня 2023 року у Верховній Раді України був зареєстрований Проект Закону “Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання розголошенню окремих відомостей у текстах судових рішень” (р.н. 7033-д).

Відповідно до пояснювальної записки, Проект Закону розроблений з метою запобігання розголошенню окремих відомостей у текстах судових рішень, задля чого пропонується на законодавчому рівні відтермінувати загальний та повний доступ до окремих судових рішень, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР), а також обмежити оприлюднення окремої інформації в судових рішеннях.

Не заперечуючи нагальність питання законодавчого закріплення умов, за яких на період дії правового режиму воєнного стану певні відомості з ЄДРСР можуть бути закриті, вважаємо, що запропоновані Проектом Закону р.н. 7033-д зміни такими, що становлять небезпеку для доступу суспільства до важливої інформації про кримінальні розслідування, створять колізії із вимогами законодавства та суперечать цінностям демократичного суспільства.

1. Суттєве розширення переліку відомостей, що не можуть бути розголошені в текстах судових рішень, не є обґрунтованим та суперечить

цінностям демократичного суспільства. Так, законопроектом 7033-д пропонується доповнити статтю 7 Закону України “Про доступ до судових рішень” пунктами 6-10, відповідно до яких у текстах судових рішень, що відкриті для загального доступу, не можуть бути розголошені наступні відомості:

“6) *найменування органів військового управління, з’єднань та військових частин;*

7) *адреси місць розташування (фактична адреса місцезнаходження, юридична адреса) та найменування вищих навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, що перебувають у сфері управління Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної служби спеціального зв’язку та захисту інформації України;*

8) *адреси місць розташування (фактична адреса місцезнаходження, юридична адреса) та найменування суб’єктів, які входять до складу Державного концерну «Укроборонпром»;*

9) *адреси місць розташування (фактична адреса місцезнаходження, юридична адреса) та найменування об’єктів критичної інфраструктури;*

10) *адреси місць розташування (фактична адреса місцезнаходження, юридична адреса) та найменування об’єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави.”*

По-перше, як доречно вказує ГНЕУ у висновку, ця норма діятиме не тільки під час воєнного стану, а й у мирний час, а закон спрямований на обмеження інформації під час воєнного стану. Тому доцільність вилучення у текстах рішень загальновідомої інформації у мирний час має бути обґрунтована, що наразі не зроблено.

По-друге, перелік об’єктів критичної інфраструктури встановлюється підзаконними актами, не є стабільним і постійно оновлюється. Як справедливо зазначає ГНЕУ, до секторів критичної інфраструктури, зокрема, віднесені органи, які здійснюють пенсійне забезпечення, соціальне страхування і соціальні послуги; засоби масової інформації; органи державної влади та органи місцевого самоврядування; об’єкти, що займаються підготовкою та проведенням виборів та референдумів; об’єкти, які здійснюють охорону навколишнього природного середовища. Таким чином, на думку авторів законопроекту, необхідно вилучати з ЄДРСР інформацію про адреси органів соціального захисту населення, пенсійного фонду, ЦНАПів та інших органів, які є добре відомі населенню і місцезнаходження яких не змінюється часто.

Також до цього переліку належать органи правосуддя. Тому у разі прийняття законопроекту у судових рішеннях приховуватиметься назва та адреса суду. Це прямо порушує вимоги п. 1 ч. 1 ст. 372, п. 2 ч. 2 ст. 374 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) та аналогічні норми інших процесуальних кодексів України щодо зазначення назви та складу суду у вступній частині ухвал та вироків.

По-третє, адреси відповідних об’єктів, органів чи закладів є загальнодоступними на їхніх же власних сайтах чи то в мережі Інтернет. Також якщо припустити, що органи влади, важливі підприємства та установи приберуть цю інформацію зі своїх сайтів, ця інформація все одно залишиться доступною для перегляду за допомогою ресурсів web.archive.org, archive.fo тощо. Це ставить під сумнів доцільність приховування цієї інформації у судових рішеннях.

По-четверте, прийняття законопроекту вимагатиме від адміністратора реєстру - ДСА вилучити постійного вивчення переліку об’єктів критичної інфраструктури, визначення потенційно загрозливої інформації і вилучення її з текстів судових рішень, а отже використання значних ресурсів.

2. Пропозиція обмежити на час дії воєнного стану та рік після його закінчення доступ до судових рішень у справах, які становлять особливий суспільний інтерес (зокрема, про злочини проти основ нацбезпеки, охорону держтаємниці, недоторканості держкордонів, призову і мобілізації, а також порядку несення військової служби), є непропорційним та не відповідає запиту суспільства.

Важливо говорити про те, що забезпечення доступу до судових рішень у ЄДРСР має на меті підвищити рівень прозорості судової влади, збільшити довіру суспільства до судів. Очевидно, що закриття цілих груп судових документів, зокрема, вироків, у справах про посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110), державну зраду (ст. 111), колабораційну діяльність (ст. 111-1); пособництво державі-агресору (ст. 111-2), незаконного перетинання державного кордону України (ст. 332-2), опору начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ст. 404), перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень (ст. 426-1) та інші, перелік яких доволі довгий, в період триваючої збройної агресії проти України, не тільки не сприятиме прозорості діяльності суду, але й відверто зашкодить відновленню довіри до судової гілки влади.

Приховування рішень підвищить напругу в українському суспільстві. В разі ухвалення законопроекту держава суттєво обмежить українців вільно отримувати інформацію, яка становить значний суспільний інтерес, зокрема про рішення, докази у справах, а також про осіб, обвинувачених і засуджених за вчинення цих злочинів.

Окремо варто зупинитися на ризиках обмеження доступу до судових документів у справах про злочини проти порядку несення військової служби (Розділ XIX КК України). З початком повномасштабного вторгнення Розділ XIX КК України кілька разів зазнав змін, у тому числі у частині посилення відповідальності військовослужбовців. Зокрема, правозахисники виступали з гострою [критикою](#) таких положень через загрози порушень прав військовослужбовців. Збереження відкритого доступу до судових рішень цього розділу є критично важливим для моніторингу дотриманням прав військовослужбовців, а обмеження загального доступу до таких рішень фактично позбавляє громадськість та юридичну спільноту можливості аналізувати такі рішення, відслідковувати їх хід та будь-яким чином комунікувати із суспільством про справи колаборантів та порушення порядку несення військової служби. Наслідками цього буде приховування важливих проблем і неможливість публічної дискусії щодо їх вирішення під час війни, дії влади і правоохоронців стануть менш зрозумілими і непрогнозованими для суспільства, що своєю чергою, призведе до недовіри між суспільством і державою під час війни.

Обмеження інформації про судові рішення також перешкодить виконанню одного з основних завдань кримінального законодавства, закріпленого у статті 1 Кримінального кодексу України – кримінально-правової превенції. Завдання із запобігання вчиненню нових злочинів виконується зокрема через поширення державою інформації про злочин, правосуддя і рішення суду. Тому гласність процесу, оголошення вироку, розміщення інформації про нього є важливим елементом для усвідомлення невідворотності покарання на прикладі вже засуджених і покараних для запобігання нових злочинів.

Також необхідно зауважити, що проєктом Закону пропонується обмежити доступ до всього рішення, а не до окремої інформації з тексту рішення, яка потенційно може зашкодити національній безпеці. Така пропозиція є непропорційним обмеженням у доступі до судових рішень, а також таке обмеження не є доцільним в умовах триваючої з 2014 року збройної агресії РФ проти України.

3. Надання суддям права довільно вилучати з ЄДРСР інформацію з рішень у справах, розглянутих у відкритому засіданні, суперечить загальному принципу гласності судового процесу і несе корупційні ризики

В Україні, на відміну від Білорусі, РФ та інших недемократичних країн, відвідувати відкриті судові засідання, а також вільно поширювати отриману під час цих засідань інформацію, дозволяються будь-кому, зокрема, представникам медіа. Це дозволяє суспільству знати про те, яким чином відправляється правосуддя в Україні, чи дотримуються його базові гарантії. Це є захистом від звинувачень у корупції під час здійснення правосуддя і несправедливого розгляді справ. Натомість автори проєкту пропонують надати суду право на власний розсуд визначати, яка інформація може бути оприлюднена в ЄДРСР, а яка – ні.

Автори законопроєкту не визначили критеріїв віднесення інформації до такої, яка потенційно може сприяти ідентифікації і встановленню відомостей, які до державної таємниці безпосередньо не віднесені, але якимось чином можуть становити загрозу національній безпеці, сприяти ідентифікації військових і стратегічних об'єктів, а також підозрюваних та обвинувачених у кримінальних провадженнях за згаданими розділами КК України. **Відтак пропонується надати суддям право на власний розсуд визначати, яка інформація не буде оприлюднюватись у ЄДРСР.** Таким чином, Проєкт Закону надає суддям необґрунтовану і фактично необмежену дискрецію при ухваленні рішення, яка інформація буде чи не буде в ЄДРСР. При цьому законопроєктом не передбачено механізму оскарження таких обмежень інформації, а тому немає жодних запобіжників від зловживань.

Надання суддям права вирішувати, яка інформація не буде в ЄДРСР, ускладнить ідентифікацію органів та осіб причетних до вчинення кримінальних правопорушень, до корупційних діянь, зловживання владою та інших суспільно-резонансних злочинів. Тож під прикриттям захисту національної безпеки автори законопроєкту намагаються вивести правоохоронну та судову систему з-під суспільного моніторингу та контролю.

Проєкт Закону р.н. 8359

Проєктом Закону р.н. 8359 пропонується дозволити суддям не проводити запис судових засідань технічними засобами. Так, законопроєкт передбачає, що *під час воєнного чи надзвичайного стану “у разі об'єктивної неможливості” повністю фіксувати судові засідання технічно, секретар записує лише істотні моменти розгляду справи у протоколі.*

Вважаємо, що запропоновані Проєктом Закону р.н. 8359 зміни суперечать основним засадам судочинства й можуть призвести до порушення принципу гласності здійснення правосуддя та зловживань з боку судової влади.

1. Відсутність переліку обставин “об'єктивної неможливості” для повного фіксування судового засідання технічними засобами може призвести до зловживань з боку суддів і порушення принципу гласності здійснення правосуддя

Пропоновані зміни дають нескінченний простір для зловживання, адже законопроєкт не визначає, що таке “об'єктивна неможливість”, а також не передбачає механізму перегляду чи нагляду за прийнятими суддями рішеннями застосувати це положення. Відтак, ухвалення рішення про відмову від технічного фіксування судового засідання залишається на розсуд будь-якого судді, який зможе трактувати й використовувати підставу “об'єктивної неможливості” по-своєму.

Це призведе до того, що судді зможуть вказувати на те, що “об’єктивно не можна здійснити запис”, змінювати текст судового рішення чи не фіксувати суперечливі моменти, що виникають під час розгляду судової справи. Також це породить корупційні ризики та відкине досягнення судової реформи на десятиліття назад, коли судові рішення ухвалювались неопублічно, а секретарі могли записувати у протокол не те що відбулося, а те, що продиктує йому суддя.

2. Можливість не фіксувати хід судового засідання технічними засобами є необґрунтованим з огляду на ситуацію в Україні та суперечить основним засадам судочинства

Автори законопроекту обґрунтовують необхідність ухвалення таких змін тим, що через відключення електроенергії, інтернет-зв’язку судді вимушені оголошувати перерви у судових засіданнях, адже не можуть проводити запис судових засідань технічними засобами.

Проте наразі випадки таких відключень електроенергії є радше поодинокими ніж системними, а тому необхідність запропонованих змін є низькою. Ба більше, як доречно вказує ГНЕУ у своєму [висновку](#), суди віднесено до об’єктів критичної інфраструктури (п. 13 ч. 4 ст. 9 Закону України “Про критичну інфраструктуру”), через що суди забезпечуються електроенергією першочергово порівняно з усіма іншими об’єктами.

Насамкінець, положення цього законопроекту не узгоджуються із п. 7 ч. 3 ст. 129 Конституції України, згідно з яким гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами є однією з основних засад судочинства.

3. Законопроект не визначає осіб, які мають право ухвалювати рішення про “об’єктивну неможливість” фіксації судового засідання технічними засобами, що призведе до довільного застосування цієї норми

Як справедливо зазначено у [висновку ГНЕУ](#) у запропонованих змінах до процесуальних кодексів залишається незрозумілим, хто саме (суддя у ході розгляду конкретної справи чи голова відповідного суду для всього суду) може приймати відповідне рішення і як воно оформлюється. Відсутність вирішення вказаного питання не відповідає принципу юридичної визначеності як складової конституційного принципу верховенства права і неминуче призводить до сваволі.

Відтак, вважаємо, що Проект Закону “Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання розголошенню окремих відомостей у текстах судових рішень” (р.н. 7033-д) потребує суттєвого доопрацювання, під час якого мають бути суттєво зважені ймовірні позитивні результати, які можуть настати у разі його прийняття, із потенційною шкодою довірі до судової системи, суспільним інтересам доступу до інформації про розслідування та судовим розглядом серйозних кримінальних правопорушень. Законодавство повинно мати єдиний підхід щодо обмеження доступу до інформації: відкрита інформація не повинна бути обмежена у судових рішеннях.

Також закликаємо народних депутатів України відхилити Проект Закону №8359, що дозволяє не проводити запис судових засідань технічними засобами, як такому що загрожує принципу гласності правосуддя та може спричинити зловживанням з боку судової влади.